

מראה מקומות בכורות דף מ

{האם בביצים הוי פסול משום חסרון או משום מום}

שייך לעיל דף לט, ב לימא כתנאי כו'. ואמרו דר' יהודה דס"ל אף בביצים ס"ל דחסרון מבפנים שמיה חסרון וכו'. והקשה האחיעזר (ח"ב סי' לד אות ב') דמפורש בתחילת הסוגיא דכל הנידון של חסרון מבפנים הכל לגבי דין עשה של תמים יהיה לרצון כדי להקריבו על המזבח, אבל לשחוט ולפרוק לא הוי מום לכו"ע, דחסרון אינו בכלל מום. וא"כ צ"ע כאן מה הצד לתלות הנידון בחסרון מבפנים, הלא מפורש כאן בפסוק ומעוך וכתות וכו' לא תקריבו דהוי בכלל לאו של בע"מ, ובע"כ הנידון משום מומים ולא מדין חסרון.

ועוד מיניה וביה בשיטת ר"י דאמר אף בביצים, והלא בגיד הוי מדין מום, ואילו בביצים הוי מדין חסרון לההו"א, ואיך יתכן לר"י לכלול שניהם ביחד, דבאמת הם שני דינים שונים לגמרי, וגם הגרי"ז כאן בח' נתקשה בזה.

וביאר האחיעזר, דודאי אם הפסוק איירי גם בביצים אז הוי מדין מום, ורק כוונת הגמ' דאם ס"ל חסרון מבפנים שמיה חסרון אז אפ"י בביצים א"א להקריב מצד דין חסרון, ואז ממילא מפרשים הפסוק של מעוך וכתות דאין בו הקרבה דקאי על ביצים, וממילא שוב נכלל בפרשת מומים מגזה"כ, דבביצים הוי מום הגם דבעלמא מבפנים לעולם לא הוי מום, מ"מ כאן הוי גזה"כ דבע"כ התורה איירי בביצים ג"כ. וע"ז דחו למסקנא דאין זה מוכרח, ולעולם גם לר"י לא הוי חסרון מבפנים – וכג"ל הצ"ק ברש"י דלכו"ע לא שמיה חסרון – ובביצים הוי מום שבגלוי.

{יישוב סתירת פסקי הרמב"ם לגבי סירוס}

והנה, בדברי הרמ"א מקשים העולם סתירה איך פסק לדינא בדיני סירוס, וזה נוגע למש"כ לעיל מהאחיעזר, דחוץ מהגמ' כאן במומין, יש עוד גמ' בקידושין (כה, א) לגבי יציאת עבד כנעני בשן ועין ובראשי אברים, דהגמ' שו"ט אם עבד יוצא לחרות בסירוס ביצים, ורבי אומר אף הסירוס בביצים נחשב כאבר בגלוי, ובגמ' שם אמרו דתלוי במחלוקת כאן אם הוי מום בביצים, דאם הוי מום בגלוי ה"ה עבד יוצא לחירות. ומעתה בדברי הרמ"א צ"ע שפסק כאן לגבי מומים (ביאת מקדש פ"ז ה"ח) דהוי מום אפ"י בביצים וכו' יהודה, ואילו בהלכות עבדים לגבי דין שן ועין (הלכות עבדים פ"ה ה"ד) דהמסרס עבדו בביצים אינו יוצא לחירות דלא הוי אבר בגלוי, והלא לר"י הוי מום בגלוי, ומ"ש עבדים ממומים, ובגמ' שם מפורש דתלוי זה בזה, וכבר תמה בזה הלחם משנה שם, וכן בביאור הגר"א (יו"ד סי' רסז אות עא).

ובעצמות יוסף בקידושין (כה, א) תי' דהרמ"א פסק כר"י רק לחומרא, ולכן א"א להקריבו על המזבח, אבל לקולא שהעבד יוציא עצמו מרשות האדון, אינו יוצא לחירות. וכבר תמה האחיעזר (שם) דהרי כאן במומין מפורש ברמ"א דהוי מום לכל דבר גם לשחוט ולפדות וכו', והוי מום אפ"י לקולא ולא רק לחומרא דאינו קרב.

וכתב האחיעזר עפ"מ ש"כ לעיל י"ל דהרמ"א פסק דשמיה חסרון, ע"ש.

ומ"מ למעשה הא גופא צ"ע למה פסק הרמ"א לדינא דשמיה חסרון, נגד מסקנת הגמ' דלכו"ע ל"ש חסרון, וכנ"ל לגבי הצ"ק ברש"י כאן, וכבר תמה כן במנחת חינוך (מצוה רפו), וע' אחיעזר מש"כ עוד בזה.

עוד יישוב לפסקי הרמ"א, כתב האור שמח (הלכות עבדים שם) דיש נידון מצד האבר ונידון שני מצד המום וב' נידונים הם.

ובזה כתב ליישב נמי הסתירה ברמ"א לגבי דין המשנה להלן (מ, א) דהוי מום אם ניטל רוב המדבר בלשונו, וכן פסק הרמ"א, ואילו לגבי עבדים כתב הרמ"א דאינו יוצא לחירות בניטל הלשון, ובגמ' בקידושין משמע דתלוי זה בזה, וגם ע"ז עמד בלחם משנה שם.

וכתב האור"ש עפ"י הנ"ל דלק"מ, דאה"נ הוי מום בגלוי דניכר, אבל אין האבר בגלוי, דהלשון תמיד בתוך הפה, וא"כ לגבי מומים מספיק ולגבי עבדים לא מספיק.

{מחלוקת בשיעור האצבע וטעם של צורת שושן הבירה במקום הזה}

גמ'. שתי אמות היו בשושן הבירה וכו'. ובסוגיין כידוע נחלקו בשיעור אצבע לכל אדם ומכאן נפק"מ בשיעור הטפח, [שהוא שיעור ד' אצבעות] וכן לאמה, שהוא ו' טפחים, וכידוע מקובל בעולם ב' שיעורים, שיעור המיוחס להרא"ח נאה ששיעור אצבע הוא 2 ס"מ, וממילא הטפח כפול ד', שמונה ס"מ, ואמה כפול ט 48 ס"מ. ואילו לדעת החזו"א שיעור אצבע 2.4 כפול ד', וכמדידת הצל"ח בפסחים (קטז, ב), וא"כ טפח הוא 9.6 ס"מ, ואמה כפול ו' 57.6.

ונמצא דהכל בנוי ומתחיל בשיעור אצבע לשיעורים שונים, ותלוי הרבה במקום שמשערים באצבע, ברוחב ובאיזה פרק, וכבר דנו התוס' בזה בכמה מקומות, ע' מנחות (מא, ב ד"ה ד' בגודל) ומרדכי שם (הלכות קטנות ס' תתקמח) והו"ד במג"א (יא, ה), וע"ש במשנ"ב, וקצרה היריעה להרחיב בכל המחלוקת.

ויש כאן רק להוסיף דבר נפלא הנוגע לדברי הגמ' כאן, דהיו כאן ב' אמות וכו', ובגמ' הובא השמנה בכלים שתי אמות היו בשושן הבירה וכו' ופירש"י יציע שעשוי על שער מזרח ומקרי שושן הבירה וכו', ורש"י במנחות (צח, א) משמע שהוא שער המזרחי של העזרה, ואילו במשנה במידות (פ"א מ"ג) משמע דקאי על שער המזרחי של הר הבית, וע' רש"י בפסחים (פו, א) משכ"ב.

ועכ"פ בטעם הדבר שהיה נקרא שושן הבירה ע"ש במנחות להראות אימת מלכות פרס, שהיו תחת מלכות פרס, ורצו להראות כניעתם להם, ולכן עשו שם צורה של שושן הבירה, שלא יבואו למרוד בהם.

ובקונטרס השיעורים להגר"א קרנובסקי זצ"ל (חלק ההוספות סק"ט) כתב בזה דבר נפלא למה דווקא שם עשו צורת שושן הבירה להראות כניעתם, וזה עפ"י סוגיית הגמ' כאן דבאותו לשכה היה מונח שתי אמות הללו, א' יתירה על משה באמצע וא' חצי אצבע, והרי נחלקו בדיוק שיעור אמה של משה של ו' טפחים וכנ"ל, ועכ"פ בדעת הרמ' (הלכות ס"ת פ"ט ה"ט) שקבע שיעור לאצבע ואגודל שהוא כז' שעורות זו בצד זו בדוחק, מבואר דשיעור אצבע הוא קצת פחות משתי ס"מ, באופן שהאמה להרמ' הוא קצת יותר מ46 ס"מ.

ומעתה, ידוע דאמה של מלכות פרס היה בזמניהם 48.77 ס"מ, כמבואר בספריהם, וכמבואר נמי בסוגיות להלן בשיעורי מטבעות (ג, א), וא"כ באמת שיעור האמה שלנו היה פחות קצת יותר מאצבע לשיעור אמה של מלכות פרס, ומעתה י"ל דמה"ט עשו שם צורת שושן הבירה דייקא כאן במקום שיש אמה של משה שיש בה עוד אצבע, ואז מגיע מדת האמה כמעט למדת אמה שלהם, ולהראות שגם במידות האמה כפופים למדתם.

{חילוקים בטרפות בין נטולה וחסורה}

משנה. בעל חמש רגלים כו' איזהו שחול שנשמטה יריכו. יש כאן בסוגיא כמה חידושים גדולים המפורשים כאן ברש"י ותוס' בעיקר בדיני טרפות, ונבארם בקצרה, הנה, בעיקר המום של נפשמה יריכו, פירש"י דבע"כ איירי כאן בדבר דהוי רק מום ולא טרפה, והרי בחולין (נד, ב) מבואר דשף מדוכתיה הוי טרפה, ות' רש"י דכאן לא איעכל ניביה והוי מום ולא טרפה.

אבל בתוס' כאן הקשו למ"ד דאפי' לא איעכל ניביה טרפה. ובאמת אין זה פשוט בסוגיא דיש מ"ד דפליג, ותלוי שם בגרסאות, וג' רש"י שם והני מילי וכו' כג' הגאונים דליכא מחלוקת, וא"ש. אבל תוס' לשיטתם גרסו דנחלקו בזה והקשו למ"ד דבכל אופן הוי טרפה, איך משכח"ל כאן מום בלי טרפות.

וכתבו התוס' חידוש דין דנפק"מ אם נברא כך מתחילת ברייתה. ומפורש כאן בתוס' חידוש דין שלא מצינו בשום מקום אחר בתוס', דטרפות זו של שף הוא רק אם נעשה כן ולא נברא כן, ויל"ע בטעם הדבר, דהנה, בדיני טרפות כידוע יש כמה טרפות שונות, כמבואר בחולין (מג, א) ד"ן חנ"ק נפ"ש, ונוגע נמי לסוגיא בסמוך, ובעיקר מה שנוגע לנו הוא נטולה חסורה ושבורה.

ובחילוק בין נטולה וחסורה יש מחלוקת גדולה בין הרמב"ם והרשב"א, דדעת הרמ' (שחיטה ח, כד) דאם הטרפות בכלל חסורה אז אפי' נבראת כך, אבל בכלל נטולה בעינן מעשה נטילה בידים. אבל הרשב"א בתוה"ב (מה, א) פליג דאין חילוק ביניהם, וגם נטולה אפי' אם חסר מתחילת ברייתה טרפה.

והנה, טרפות זו של שף מדוכתיה, ע' חולין (נד, ב) דמבואר בפשטות הסוגיא דהטרפות הוא משום נטולה או דדמיא לנטולה, וא"כ נמצא דדין זה יהיה תלוי בדעת הרמ' והרשב"א מה הדין אם נברא כך מתחילתו, דלדעת הרמ' כשר דבעינן מעשה נטילה בידים, ואילו להרשב"א טרפה, וא"כ תוס' כאן שכתבו בשף דאם נבראת כך כשרה מבואר כדעת הרמ', והוא מקור נפלא בתוס' דס"ל כשיטת הרמ' דטרפות זו של נטולה בעינן מעשה נטילה דווקא. וכבר דקדק כן בפרי חדש (סי' כט סק"ה, ולהלן סי' נה סק"י) מדברי התוס' כאן. ובעיקר שיטת התוס' בזה, ע' פלתי (סי' נ סק"ה) שהוכיח דס"ל כהרמ' בזה מדברי התוס' בחולין (נו, א ד"ה דילמא).

והנה, באמת יש מקום לדחות ראייה זו מתוס', דהגם דפשטות הגמ' בחולין שם מבואר דטרפות של שף מדוכתיה הוא בכלל נטולה וכנ"ל, מ"מ בדברי הרמ' (שחיטה פ"י) מבואר דהוא בכלל טרפות של שבורה. וכ"כ בכס"מ שם בסיכום כללי הטרפות (פ"י ה"ט) דלהרמ' הוא בכלל שבורה. וכבר נתקשו איך מיישבים הגמ' להרמ'. וכתב בחי' מאיר שמחה (חולין נד, א) דהגמ' שו"ט לפרש הטרפות אפי' אם לא איעכל ניביה, ואז צריכים לדון מצד נטולה, אבל לדינא דרק איעכל ניביה טרפה הוי בכלל שבורה, ע"ש. וכבר מבואר כן ברמב"ן (חולין נו, א) למעיין שם היטב.

ולגבי טרפות של שבורה כפשוטו כו"ע מודו דבעינן מעשה שבירה ולא שנולד כן, וכ"כ בנוי"ב (קמא יו"ד סי' סה) ע"ש בארוך, וכן מדוייק בדברי הרמב"ן בחולין (נו, א). וא"כ אם נאמר דס"ל כן לתוס', אין ראייה מתוס' לגבי טרפות של נטולה, דאפשר בנטולה מודו להרשב"א דאפי' בלי מעשה נטילה טרפה, ורק בשבורה כתבו כאן דכשרה אם נבראת כך.

אבל להנ"ל מהר"ר מאיר שמחה א"א לומר כן, דהרי מפורש בגמ' דשף בכלל נטולה, ובע"כ לומר שהוא בכלל שבורה שייך רק למ"ד דאיעכל ניביה טרפה, אבל תוס' כאן הרי קאי למ"ד דאפי' לא איעכל ניביה טרפה, ואז ודאי הוא בכלל נטולה, וא"כ סו"ס מבואר בתוס' דהוי בכלל נטולה ואעפ"כ אם נבראת כך כשרה, והוא כשיטת הרמ' בעלמא.

{ג' טרפות ברש"י בחסר רגל}

א"ר הונא לא שנו אלא שחיסר ויתר ביד אבל ברגל טרפה, דכל יתר כנטול דמי. ופירש"י דאם נטול הוי טרפה, ופירש"י מג' טעמים שונים, חדא, דהוי כניטל ירך וחלל שלה דהוי נבלה, ובשטמ"ק גרס טרפה, ושנית יש טרפות של נחתכו רגליה מארכובה ולמעלה, וג' דהוי שף מדוכתיה. וכבר תמה במשכנ"י (סי' כ) מה הענין של רש"י לפרש ג' טרפות שונות, ובחולין (נח, ב) דכל יתר כנטול דמי כאן דטרפה משום שף מדוכתיה לחוד, ואילו כאן הוסיף נמי משום ניטל ירך וחלל שלה דיש צד דהוי אפי' נבלה, וגם משום חתוכת הרגלים.

וביאר המשכנ"י, דכוונת רש"י ללמדנו דבכל מקום שיוצא היתר הזה הוי טרפה, דאם הוא ממש למעלה א"כ כחסר הוי כניטל ממקומו שם ואז הוי ניטל ירך וחלל שלה, ואם למטה קצת הוי שף מדוכתיה, ולמטה ממנה הוי חסר מארכובה ולמעלה, דטרפה משום צומת הגידין כמבואר בחולין (עו, א). וכתב דלפי"ז אה"נ אם יוצא היתרת למטה יותר מצומת הגידין אז כשר, דדנים חלק זה כניטל במקום חיבורו והתם לא הוי טרפה.

{עוד אריכות קצת בעיקר הנושא - ולא נמסר בשיעור}

והנה, בעיקר דברי הגמ' כאן ביתר כנטול יש מחלוקת גדולה בראשונים וכיבואר, דהר"ן בחולין (נד, א) כתב לדקדק מדברי הגמ' כאן להכריע במחלוקת הנ"ל שהבאנו בין הרמב"ם והרשב"א אם בדין נטולה צריכים מעשה נטילה בידיים או אפי' נחסר כן מתחילתו טרפה, וכתב הר"ן דמוכח כאן מדין הגמ' של יתר כחסר, כדעת הרשב"א, דהרי מבואר בגמ' דאם חסר הרגל טרפה, וכתב הר"ן דהיינו אפי' תחילת ברייתו, דהרי דין יתר כחסר אין הכוונה כאילו נטל בידיים, אלא כאילו נחסר מתחילתו שנברא חסירה.

וכתב הר"ן דא"כ מוכח דבטרפות של נטולה לא בעינן מעשה נטילה כדעת הרמ', אלא כדעת הרשב"א, דהרי טרפות של חסר הוא משום שף מדוכתיה, וכרש"י בחולין שם וזה טרפות של נטולה, ואעפ"כ אם חסר טרפה, ש"מ דאם חסר בתחילת ברייתו טרפה וגם בנטולה. [וכן ביאר בפרי חדש סי' כט שם בכוונת הר"ן דכוונתו להקשות מנטולה מצד דין שף מדוכתיה].

ולמעשה מה שנקט הר"ן לדבר פשוט דאם יתר כנטול היינו רק כחסר ולא כנטול בידיים, ברמב"ן בחולין (נו, א) נקט להדיא דהוי כניטל בידיים, וכתב הפמ"ג (מד, משב"ז א') דזה תלוי בדין יתר כנטול, אם הכוונה כאילו האבר חסר, או כאילו האבר ניטל עם מקומו, וע"ש ברמב"ן דגם עיקר המקום של חיבור האבר אינו שם, דלרמב"ן באמת הוי כנטול, אבל להר"ן הוא רק כחסר, ע"ש. וכפשוטו הפוסקים נקטו בס' נד כהר"ן, אבל הש"ך בארוך (סי' מא) כתב להוכיח דדין יתר כנטול הוא כנטול בידיים, ע"ש.

וא"כ בנוגע סוגיית הגמ' כאן וטענת הר"ן, דלכאורה כאן מבואר כהרשב"א דיתר כנטול הוי רק בידי שמים, וכל הטרפות הוא רק מדין שף דהוי בכלל נטולה. וליישב טענתו, והרי הוכחנו דלתוס' שף אינו טרפה בתחילת ברייתו, צ"ל א' משנים, או כרמב"ן דיתר כנטול בידיים דמי, או דהטרפות בחסר הרגל אינו רק מדין שף אלא מטרפות אחר כמו שמנה רש"י, וא' מהם נחתכה הרגלים ומשום צומת הגידים, ובזה מבואר ברמ' דהוי טרפות של חסורה, והרי בזה אפי' בידי שמים טרפה, ותו אין ראייה מהגמ'.

ולסיכום הדברים, יש בעיקר ג' נידונים גדולים ומחלוקת הראשונים, חדא, בטרפות של נטולה, [ופשטות שף מדוכתיה הוא משום נטולה] האם רק בידי אדם כהרמב"ם, או אפי' בידי שמים כהרשב"א והר"ן. שנית, האם גדר הדין של יתר כנטול, הוא רק כאילו חסר ונברא כך בידי שמים, או יותר מזה כנטול בידיים ממש, וכאמור נחלקו בזה הר"ן והרמב"ן. ושלישית, מה החסרון בחסר הרגל, האם רק משום שף מדוכתיה, או משום טרפות אחר, ורש"י הזכיר ג' טרפות שונות, ויתכן דהטרפות משום חסורה הרגל.

עוד נקודה יש להוסיף כאן דרש"י כתב, ובארנו כן מהר"ן, דהטרפות של חסר הוא משום שף מדוכתיה, והקשה הרש"ש דהלא לדינא בעינן איעכל ניביה, ולכאורה א"א לומר דיתר הוי כאיעכל דזה לא מצינו, וא"כ מה הטרפות של שף מדוכתיה אם הניביה קיים.

וכתב המעדני יו"ט (חולין פ"ג סי' נד אות נ) דמזה יש ראייה גמורה למש"כ הר"ן עצמו בסוגיות שם דאם ניטל הירך כולו אז לא מהני אם לא איעכל ניביה, דזה רק אם הירך במקומו והדר בריא, אבל אם אינו שם לא מהני אם הניביה קיימים, ע"ש. ולפי"ז א"ש כאן בפשיטות דכיון דיתר כנטול וכאילו הכל אינו שם ממילא לא מהני הניביה, ואפי' אם לא איעכל נמי טרפה. וכבר רמז לכ"ז בחי' הרא"ה בחולין (נח, ב) ע"ש היטב.

ועכ"פ מבואר בדברי הר"ן דכל החילוק בין איעכל ניביה או לא, הוא רק אם הדר בריא או לא, ולכן נקט דאם ליתא לעיקר הירך לא מהני ניביה, אבל להנ"ל בדעת הרמ' בארנו דאם איעכל ניביה הוי טרפות אחרת לגמרי, ומדין שבורה, והוי ב' טרפות שונות, וליכא חילוק רק אם איעכל או לא.

אוזן הגדי היתה כפולה אמרו חכמים בזמן שהוא עצם אחד מום בזמן שאין בו עצם אינו מום, וכן בברייתא בגמ' סחוס א' מום ובב' סחוס אינו מום. ופירש"י דאם התנוכים מובדלים אינו מום וטעמא לא אתפרש לי. ובאמת מסברא הרי כפשוטו להיפך, וכן הקשו התו"ט, וכן המהר"י קרוקוס (ביא"מ ז, ג), דכפשוטו הוי מום יותר אם יש ב' עצמות, כלומר ב' תנוכים.

ולמעשה הרמב"ם (ביאת מקדש שם) כתב לדינא להיפך, דאם תנוך א' אינו מום וב' תנוך הוי מום, וא"ש מסברא, אבל ק' ממשנתינו והברייתא. וכתב המהר"י קורקוס דכנראה היה לו גי' אחרת עכ"פ בברייתא ותניא להיפך. אבל בב"י כתב ליישב דברי הרמ"ם גם לגי' שלנו, דעצם א' היינו שיש לעצמו עצם בפני עצמו, ואז הוי מום, אבל בזמן שאין בו עצם וכו' היינו עצם לעצמו אלא הכל עצם ותנוך א' אינו מום.

וביישוב המשנה לשיטת רש"י, כתב החזו"א (כה, טו) דצ"ל דהיות עיקר פרשת מומים נקבע משום מום רע, א"כ י"ל דתלוי בחזו"ל לקבוע מה בכלל רע ומה לא, ומסתברא להם דיותר מכוער אם הוא חלק מתנוך א', אבל בב' תנוך אינו מכוער כ"כ.

והנה, רש"י הקשה מ"ש ב' אזניים דלא הוי מום, ואילו ה' רגליים הוי מום כמבואר לעיל ע"א. ותי' דהאי אוזן בתוך אוזן אינו נראה כ"כ. וע' חזו"א שם דודאי ניכר הוא דאל"כ לא הוי מום, דבעינן מום בגלוי, אלא אינו ניכר כל כך, וממילא אינו רע כ"כ וכנ"ל, דחזו"ל קבעו לפי הכיעור, וה' רגלים ניכר ומכוער והוי בכלל מום רע, אבל באזניים דאינו ניכר כ"כ אינו כן.

עוד הקשה רעק"א דאפי' אם מצד מום לעצמו אינו ניכר כ"כ, מ"מ כשיש עוד אוזן למה לא אמרינן כללא דגמ' לעיל ע"א, דכל יתר כחסר וכנטול דמי, וכאילו ניטלה כל אוזנו, וא"כ אפי' אם מצד הלכות מומים אינו ניכר, מ"מ סו"ס הוי כחסר, וחסרון פוסל להקרבה כמפורש לעיל לט, א, ואפי' מבפנים חסרון פוסל להקרבה אם חסרון מבפנים שמיה חסרון.

וכתב רעק"א דאה"נ ולעולם פסול להקרבה, דרק מום לא הוי לפדות ולשחוט בחוץ, אבל להקרבה באמת פסול מדין פסול חסרון, והוא חידוש בסתימת דין המשנה.

ובתפארת ירושלים במשניות האריך דכל הדין יתר כחסר נאמר רק בטחול או בכליות, אבל באזניים דלא הוי טרפה בפגם לא אמרינן יתר כחסר, ע"ש היטב בכ"ד ובראייתו מדברי הרמ"ם.